

Келих, із якого співавав мед князь Острозький,

пролежав у підмурівку колишнього монастиря в місті Дубні майже півтисячі років, а наразі, видобутий археологами наряду з іншими артефактами, відкриває історичну завісу над однією з найстарших діючих храмових споруд України – Спасо-Преображенською церквою.

Одна з найбільш славних, нащичених історичними подіями і просякнутих молитвами місцин в місті Дубні – це Кемпа. На цьому однойменному острівку наразі височить Спасо-Преображенська церква, пам'ятка сакральної християнської архітектури, котра своїм началом сягає середньовіччя. Утім, коли саме започаткувався цей храм, до сих пір достеменно не було відомо. За завісою історичної секретності залишалися й інші таємниці, пов'язані з Кемпою. Але останнім часом їх явно поменшало – у результаті проведених тут археологічних розкопок.

Археологи, зокрема, знайшли

раніше тут діяв монастир, засновником якого теж слід вважати Костянтина Івановича Острозького.

– Оскільки мова зайшла про князя Острозького, якого УПЦ КП на Помісному соборі в 2008 році канонізувала як благовірного, то про нього у прив'язці до Дубна існує цікавий переказ. Нібито-то він як один із найзаможніших і найвпливовіших магнатів Великого Князівства Литовського Речі Посполитої і водночас найбільший поборник українського православ'я під час Великого посту йшов пішки зі своєї резиденції в Острозі до Дубенського монастиря, замикався там у спеціально зроб-

Юрій Пшеничний реставрує фаянсову посудину, яку було знайдено під час розкопок на Кемпі і якою користувалися ченці в середньовіччі.

Острозький. Інші цікаві посудини із XVI століття, знайдені на схилі Кемпи, – це морені гледи, в яких зберігалося вино. Їх виготовляли зі звичайної глини. Натомість вони мали не природний, а попелястий, схожий до металевого, колір. Чому? Тому що такою була технологія виготовлення. Посуд задимлювався в печах, і відсутність кисню впливала на колір посудини. Загалом цей метод ремісникам, що жили в се-

археології, зокрема, знашли металеві та керамічні вироби. Рештки мореного посуду, кахель, цеглу, якій півтисячі років, контур турецької фаянсової чаші, посудини для вина, монети, поховання, в тому числі дітей та священників.

– Піднято на гора, справді, дуже велику кількість матеріалу, – зазначає керівник експедиції, науковий співробітник відділу історії Державного історико-культурного заповідника м. Дубна Юрій Пшеничний, – і цей матеріал пролив світло на низку суперечливих та дискусійних питань, як-от дата заснування нині діючого Спасівського храму. Найбільш повторюваною датою, яка переписувалася з книги в книгу, був 1643 рік... Цю версію вперше висловив академік Микола Петров, посилаючись на архіви Києво-Печерської лаври в одній зі своїх статей в «Волинських єпархіальних відомостях». Натомість, за переказами і посиланням на описи, які, на жаль, не збереглися, храм був закладений ще за часів князів Острозьких, що зрештою й було підтверджено в ході наших археологічних досліджень. Як не дивно, але багато в чому в пошуку істини посприяла знайдена сміттєва яма. У ній, датованій шістнадцятим століттям, законсервовувалися речі насельників тутешнього монастиря, будівельні матеріали. А ще монети. Причому, із викарбуваними роками. Найпізніша з таких монет датована 1566 роком. Загалом це типові монети (денарії, дводенарії Сигізмунда Августа), карбовані в період великого князівства Литовського Речі Посполитої. На одному боці в них зображений вершник на коні, а на другому – польська корона чи орел. Посил на знайдені матеріали дає змогу сказати з точністю, що будівництво храму розпочиналося ще за життя князя Острозького. Найімовірніше, у 1580 році. А ще

кавель там у спеціальній церкві, лений капличці, знімав панські шати, переодягався у скромний одяг і, не споживаючи нічого, окрім води, молився не один день та ніч... Утім, в якому саме монастирі (а їх у Дубні було декілька) усе це відбувалося, й донині немає усталеної позиції. Чи не був це часом Спасо-Преображенський, на слід якого ви потрапили?

– Так, є такий історичний факт із життя князя Острозького, – підтверджує історик та археолог Юрій Пшеничний, – і його вперше оприлюднив польський хроніст XVII століття Рафаїл Янчинський. Він, зокрема, зазначав, що вельможа облюбував в Дубні обитель найсвятішого Спасителя, не вказуючи конкретно ймення монастиря. У той же час маємо дані, що князь покладав особливі сподівання саме на Спасо-Преображенський монастир, вбачаючи у ньому найчесніше сповідання первісних канонів, як і те, що в чернечій життєдіяльності має бути закладена спільна власність... Також відомо, що Острозьких під час свят радо зустрічали на Кемпі, влаштовували трапези... Причому, посуд на таких обідах був вишуканим... Так ось, під час розкопок нам почастило знайти турецьку фаянсову чашу, доволі дорожу. Хтозна, можливо, саме з неї спивав мед князь

редньовіччі, передався ще від майстрів-русичів.

– Можливо, на Кемпі є й слід княжої Київської Русі?

– Фактично всі предмети, які вдалося знайти цього річ, – це продукт XVI-XVII століть. Тим не менш, археологічні дослідження, які ми проводили на Кемпі в минулі роки, дають змогу сподіватися, що ця місцина має і давньоруський період існування. Я про те, що було знайдено поховання дівчини зі срібними прикрасами, виготовленими в XIII столітті. Ці та інші знайдені речі того часу, як-от фрагменти посуду, металеві браслети, скляні намистини, підтверджують нашу гіпотезу, що тут ще за Київської Русі існував духовний осередок. Далі він був зруйнований після приходу на територію південної Русі війська хана Батия. А відновився вже в середньовіччі. Думаю, в подальшому часі нам, археологам, науковцям, вдасться більш ретельно привідкрити цю історичну таїну. У той же час усі предмети, які ми знайшли на Кемпі і багато з яких реставруємо, стануть музейними експонатами і нагадуватимуть сучасникам про попередників – тих, хто в минулі віки творив історію нашого рідного краю.

Євген ЦИМБАЛЮК

Дубенська Спасо-Преображенська церква